

УДК 37.013.46

DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.4.2021.02>

*Олена Вітковська,
ORCID iD 0000-0002-0618-3579
завідувач навчально-методичної
лабораторії акмеології
Миколаївський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти
вул. Адміральська, 4-а, 54001, м. Миколаїв, Україна
olena.vitkovska@moippo.mk.ua*

ВИКОРИСТАННЯ ПЕДАГОГІКИ ПАРТНЕРСТВА В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

У статті розкрито сутність поняття «педагогіка партнерства» як напряму педагогічного мислення і практичної діяльності, спрямованого на демократизацію і гуманізацію освітнього процесу. Виявлено, що в умовах модернізації української освіти одним із головних векторів оптимізації навчання є створення сприятливої атмосфери співробітництва «педагогічного трикутника»: учитель – учні – батьки. Зазначене завдання має реалізовуватися в спільній кооперації: учитель-учні, учитель-батьки. Саме так можливе оптимальне взаєморозуміння, досягнення єдності інтересів із метою особистісного розвитку дитини. Висвітлено ідеї педагогічного партнерства, які закорінені в вітчизняній національній традиції. Нові підходи до реалізації принципів педагогіки партнерства викладено в таких чинних законодавчих освітніх документах, як: Закон України «Про повну загальну середню освіту» та Концепція «Нова українська школа».

***Ключові слова:** гуманізація освіти; демократичний підхід; педагогіка партнерства; співробітництво; учасники освітнього процесу.*

© Вітковська О. Д., 2021

Вступ. Згідно з основною ідеєю педагогіки партнерства освітній процес має бути цілісним і передбачати не лише навчальну діяльність здобувачів освіти. Педагогу потрібно застосовувати комплексний підхід до навчання і виховання. Партнерська педагогіка орієнтує заклад освіти на розвиток гармонійної цілісної особистості здобувача освіти.

Педагогіку партнерства як систему методів і прийомів освітнього процесу на основі гуманізму та творчого підходу до розвитку особистості розглядав ще видатний український педагог В. О. Сухомлинський, який зазначав, що виховання особистості має здійснюватися через триаду «школа – сім'я – громадськість» (Сухомлинський В. О., 1988, с. 87).

Актуальність дослідження різних

аспектів упровадження педагогіки партнерства в освітньому процесі зумовлюється ключовими положеннями Концепції «Нова українська школа», Закону України «Про освіту», «Основні орієнтири виховання учнів 1–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів» (Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 31.10.2011 № 1243).

Тож на сучасному етапі реформування системи освіти наявна така суперечність: між доцільністю упровадження педагогіки партнерства та недостатнім рівнем готовності суб'єктів освіти до такої взаємодії.

Це потребує поглибленого вивчення питань впливу сім'ї на виховання дитини, впливу школи на формування особистості, особливостей саморозвитку школяра в соціумі та ефективної взаємодії суб'єктів

освітнього процесу. Саме тому найголовнішим, ключовим компонентом Концепції «Нова українська школа» є педагогіка, заснована на партнерстві трьох сторін: дитини, педагога та батьків.

Мета статті. Здійснити теоретико-методологічний аналіз сутності, принципів та механізмів педагогіки партнерства як важливого складника освітнього процесу. Відповідно до мети було поставлено такі завдання:

1) визначити педагогіку партнерства як критерій формування плідної взаємодії учасників освітнього процесу;

2) запропонувати показники, що визначатимуть ефективність відносин партнерства як найпродуктивнішої системи зв'язків в умовах педагогічної взаємодії;

3) узагальнити ефективні шляхи налагодження успішної співпраці вчителя з учнями та батьками.

У роботі автор спирався на комплексний, системний, діяльнісний та синергетичний підходи. Основні методологічні принципи нашого дослідження – це принципи об'єктивності, доказовості, всебічності, сутнісного аналізу, єдності історичного і логічного, наступності, системності, особистісно орієнтованого навчання. Методологічними вимогами до результатів проведення педагогічного дослідження є об'єктивність, вірогідність, надійність і доказовість.

Наукова новизна дослідження полягає в критичному огляді наукових публікацій із питань реалізації педагогіки партнерства з огляду на чинну нормативно-правову базу та особливості застосування принципів педагогіки партнерства в умовах реформування системи освіти України.

Практична значущість досягнутих результатів визначається тим, що ці результати можуть бути використані в організації методичної роботи в закладі освіти та системі післядипломної освіти.

Аналіз основних досліджень та публікацій. На важливості встановлення партнерських відносин між педагогом та дитиною, між педагогом і батьками, між за-

кладом освіти та батьківською спільнотою наголошували класики педагогічної науки І. П. Іванов, С. М. Лисенкова, А. П. Макаренко, В. О. Сухомлинський та інші. Педагогіка партнерства в системі освіти є об'єктом особливої уваги дослідників, зокрема сутність, функції, особливості соціального партнерства розкривають Л. О. Луговським, О. М. Олейникова. Учені О. В. Запорожець, І. С. Кон, В. С. Мухіна обґрунтували психологічні концепції розвитку особистості. Понятійно-термінологічний апарат педагогіки партнерства розглядають у своїх дослідженнях І. Н. Модель і Б. С. Модель, які партнерство розуміють як баланс інтересів, що досягається завдяки соціальній взаємодії на основі компромісу та консенсусу. Науковці С. В. Козлова, В. Г. Нечаєва, О. В. Фролова, О. І. Щербакова у своїх працях висвітлювали концепції таких теоретичних аспектів, як формування якостей громадянина, свідомого члена колективу та суспільства, виховання дружніх взаємовідносин.

Специфічні виховні функції, що виконують родина і заклад освіти задля повноцінного розвитку дитини, описали І. В. Гребенников, В. П. Сухар. На думку Л. І. Божович, А. Т. Алексеєнко, для плідної роботи педагогічного колективу у формуванні моральних якостей особистості потрібне об'єднання зусиль соціальних інститутів, спрямованих на створення цілісного освітнього процесу. Але більшість учених, зокрема І. Д. Бех, Н. М. Бібік, Т. С. Кравчинська, О. П. Левченко акцентують увагу на тому, що основою педагогіки партнерства є такі якості, як доброзичливість, повага до особистості іншого, довіра в стосунках, соціальному партнерстві батьків, дітей, педагога.

Виклад основного матеріалу. Підґрунтям педагогіки партнерства завжди залишаються спілкування, співпраця та взаємодія між педагогом, вихованцями й батьками, які об'єднані єдиною метою й спільними цілями, є зацікавленими однопідприємцями, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за ре-

зультат. Це саме ті критерії, за якими можна оцінити якість освітнього процесу та новітні інструменти впливу на вихованців. Педагогіка партнерства (співробітництва) ґрунтується на принципах гуманізму і творчого підходу до розвитку особистості. Її метою є створення нового гуманного суспільства, вільного від тоталітаризму й офіціозу (Бібік Н. М., 2018, с. 17).

До основних принципів педагогіки партнерства Н. М. Бібік пропонує віднести такі: довіру у відносинах, позитивне ставлення до оточення, доброзичливість, взаємоповагу, діалог, взаємодію, рівність сторін, виконання домовленостей, відповідальність за зроблений вибір тощо (Бібік Н. М., 2018, с. 17).

Розглянемо взаємодію між учасниками освітнього процесу крізь призму нових підходів Концепції «Нова українська школа», яка будується на довірі між школою, дітьми, батьками та суспільством. Сучасні тенденції реформування освіти орієнтують педагога на переосмислення своєї ролі, яка полягає в постійному аналізуванні власної професійної діяльності, орієнтації на самоосвіту та саморозвиток. Для вчителя педагогіка партнерства є складником для створення сприятливої атмосфери для співпраці зі школярами; упровадження в освітній процес інноваційних методів навчання, які спрямовані на розкриття особистості; бачення в неї добровільного та зацікавленого соратника, однодумця, рівноправного учасника виховного процесу.

Водночас реалізація педагогіки партнерства не виключає в діяльності вчителя такої якості, як вимогливість, оскільки, як свідчить практика, саме вимогливі вчителі мають найбільшу довіру та повагу серед своїх учнів. Для того, щоб освітнє середовище сприяло самореалізації кожного школяра, сучасний педагог повинен спрямувати свою роботу на те, щоб кожна дитина змогла:

- розвивати здібності критичного мислення й незалежного висловлювання;
- здобувати знання у сферах, які їй цікаві, але при цьому оволодівати

необхідними навичками з базових та профільних предметів;

- зберігати й зміцнювати моральне, фізичне і психічне здоров'я;
- розвивати свій емоційний інтелект, самосвідомість як самостійної особистості і як члена колективу;
- отримувати необхідну індивідуальну педагогічну підтримку;
- відчувати демократичне і гуманне ставлення педагога до себе в поєднанні з повагою до думок та бажань як своїх, так і оточення;
- усвідомити важливість мати право на власну гідність, повагу, можливість залишатися собою, а не лише такою, якою її хоче бачити вчитель. Усе зазначене сприятиме погодженню на засадах взаємності зовнішніх потреб та внутрішніх мотивів, кращому саморозвитку та самореалізації всіх учасників освітнього процесу.

Проведення освітньої діяльності в такий спосіб, із погляду Л. А. Назаренко, активізує як учителів, так і учнів, вимагає їхніх узгоджених дій і стратегічного бачення, дає змогу відійти від однотипності (Назаренко Л. А., 2020, с. 168). Педагогічне партнерство можливе тільки там, де і діти й дорослі взаємопов'язані та об'єднані спільними схожими поглядами та прагненнями; де є демократична співпраця вчителя зі своїми вихованцями, якщо педагог із розумінням ставиться до недостатнього соціального досвіду дітей, але дотримується безумовної рівності у правах на доброзичливість, взаємоповагу та взаємовимогливість.

Робота з учнями повинна будуватися на застосуванні під час викладання нових підходів, які спрямовані не на процес накопичення знань, а на формування навичок технологій розумової праці. Гуманно-особистісний підхід до дитини – це ключова ланка педагогіки партнерства, комунікативна основа особистісно орієнтованих педагогічних технологій.

Однак заклад загальної середньої освіти – це не єдине місце, де формується

та набуває досвід особистість дитини. У процесі виховання та соціалізації учнів беруть участь також сім'я, дитячі об'єднання, громадськість, засоби масової інформації. Особливо актуальним для педагогіки партнерства є взаємодія та взаєморозуміння школи і сім'ї з її пріоритетами та цінностями, моральними орієнтирами в житті суспільства. Саме сім'я є тим осередком суспільства і природним середовищем, яке виховує дитину майбутнім громадянином, виступає основним соціальним інститутом, який відповідає за виховання і становлення дитини, відіграє пріоритетну роль у її зростанні та створенні відповідних умов для формування моральності, духовності та розуміння своїх дій і вчинків (Кисла О., 2019).

Для того, щоб педагогіка партнерства в Новій українській школі ефективно впроваджувалася, варто визначити рівень залученості батьків в освітній процес у закладі освіти та сфери їхнього впливу. Т. В. Кравченко зауважила, що взаємодія сім'ї і школи може бути представлена як складний процес взаємовпливу цих соціальних інститутів один на одного з метою виховання дитини протягом усіх років навчання. Адже для успіху виховання, а отже і соціалізації необхідно, щоб усі, хто залучається до його здійснення, однаково розуміли свої завдання і діяли в одному напрямі, взаємно доповнюючи і допомагаючи одне одному (Кравченко Т. В., 2013, с. 137). Тому педагогам необхідно передбачити можливі проблеми, які притаманні окремим віковим групам, і організувати роботу з батьками на випередження.

Дієвими та цікавими формами роботи з батьками є проведення родичами дитини виховних заходів, планування спільних екскурсій, туристичних походів, консультацій, вечорів запитань і відповідей, тренінгів, творчих зустрічей, педагогічних читань тощо. Продуктивні форми і методи взаємодії педагогів і батьків визначає Т. В. Кравченко, зокрема:

1) кваліфікована психолого-педагогічна допомога сім'ї в разі потрапляння її в

складні життєві обставини;

2) обмін досвідом через організацію конференцій, круглих столів, практикумів, лекцій, диспутів, дискусій, бесід, консультацій тощо;

3) зустрічі педагогів та адміністрації шкільного закладу з батьківською спільнотою;

4) спільні заняття батьків із дітьми та виконання доручень батьками щодо виховання своїх дітей;

5) взаємоучасть батьків, педагогів, шкільної адміністрації в управлінні педагогічного процесу, ознайомлення з концепцією розвитку школи, освітніми і виховними програмами (Кравченко Т. В., 2009, с. 96).

Кожна з цих форм вимагає від учителя ретельної підготовки. Такі заходи можна планувати 2–3 рази на рік, але проводити їх так, щоб батьки відчували, що це для них важлива школа занурення у світ дитини. Ще відомий педагог К. Д. Ушинський зазначав важливість того, що батьки мають добре знати нахили та можливості власних дітей. Для цього треба постійно ознайомлюватись із педагогічною літературою (Береза В. Я., 2015, с. 115).

Творче спілкування з родиною, авторитет учителя – те головне, що допомагає вчителю у визначенні методів і прийомів виховання дітей в родині, розвиває у батьків позитивне ставлення до школи; стимулює їх до педагогічної самоосвіти. Саме професійність, творчість, креативність, високі моральні, комунікативні якості, усвідомлення гуманістичних цінностей педагогічної професії, тактовність учителя повинні стати запорукою його успішної співпраці з батьками (Коханова О. П., 2011).

Низкою наукових досліджень доведено, що партнерство в освітньому процесі можливе лише за умови взаємодії всіх учасників освітнього процесу – учнів, батьків та вчителів, об'єднаних спільними цілями та прагненнями. Генератор інноваційних педагогічних ідей, видатний педагог В. О. Сухомлинський наголошував: «У процесі виховання людської особистості

функціонує багато сил: по-перше – сім'я; по-друге – особистість педагога, з усіма його духовними багатствами й цінностями, з його знаннями, уміннями та життєвим досвідом; по-третє – колектив, який має могутню силу впливу на кожну особистість; по-четверте – самовиховання особистості» (Сухомлинський В. О., 1988, с. 41).

На підставі викладеного можна сформулювати основні критерії, що визначають ефективність стосунків партнерства як найпродуктивнішої системи зв'язків в умовах педагогічної взаємодії:

1) особиста готовність педагога-професіонала до процесів гуманізації освітнього середовища;

2) повна відкритість та ясність цілей для обох сторін без будь-яких маніпуляцій;

3) усвідомлення всіх цілей із метою докладання спільних зусиль для вирішення педагогічних проблем із використанням для цього всіх можливих ресурсів;

4) внутрішня і зовнішня мотивація щодо співпраці суб'єктів, їхня особиста та групова відповідальність;

5) високий рівень розвитку соціальних умінь і навичок у міжособистісному спілкуванні;

6) індивідуальність та автентичність кожного учасника педагогічної взаємодії.

Отже, ефективне використання педагогіки партнерства в освітньому процесі можливе за умови сформованості у батьків готовності до співпраці із закладом освіти на паритетних засадах, чіткого розуміння того, що така співпраця має бути узгодженою. Багатогранний діалог між усіма учасниками освітнього процесу – учнями, батьками, педагогами, адміністрацією – повинна замінити однобічну авторитарну комунікацію вчитель – учень. Тому дуже важливо зробити батьків фасилітаторами у становленні дитини, активними учасниками педагогічного процесу.

Під призмою проблеми, яку ми розглядаємо, спробуємо визначити провідну роль керівництва закладу освіти у процесі організації взаємодії школи та сім'ї. На цьому акцентує увагу сучасна дослід-

ниця А. С. Удалова, яка вважає, що сім'я є водночас і замовником, і союзником у процесі виховання дитини. Партнерство ж між школою та батьками здатне створити найсприятливіші умови як для розвитку дитини, так і сформованості батьківської компетентності. Такий союз стимулюватиме активну позицію сім'ї щодо закладу освіти та освітнього процесу в цілому. А. С. Удалова пропонує виокремити такі етапи-складники процесу формування партнерства між школою та сім'єю.

Перший етап – діагностичний, який полягає у визначенні соціального запиту батьків до закладу загальної середньої освіти. Другий етап – концептуальний, метою якого є спроектувати загальну концепцію формування партнерства між школою та батьками учнів. На третьому, діяльницькому етапі має відбутися реалізація всіх напрямів і форм роботи, що були заплановані на попередньому (концептуальному) етапі. І останній, аналітичний етап засвідчує ступінь ефективності партнерства закладу освіти та сім'ї (Удалова А. С., 2016, с. 90). До зазначеного переліку можна запропонувати додати етапи корекції психологічних особливостей взаємодії сторін та відповідно перехід до вищого рівня сумарного ефекту – синергії, коли ефект спільної взаємодії партнерів переважає над ефектом кожного окремого компонента партнерської діяльності.

Узагальнюючи вище викладене, можна стверджувати, що партнерство батьків і школи має бути спрямоване на досягнення єдиної мети, виховні вимоги повинні збігатися, взаємодія має ґрунтуватися на спільній відповідальності, зацікавленості, взаємоповазі, рівноправності. Цього може досягти творчий, креативний учитель, створивши толерантне, гуманістично спрямоване середовище. За умови правильної організації співпраці сім'ї та закладу освіти може стати дієвим фактором у розкритті та розвитку здібностей і можливостей дитини на основі педагогіки, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками. Адже саме педагогіка партнерства

дозволяє успішно будувати стосунки з оточенням, оскільки без взаємодії з іншими людьми, без розуміння своїх та їхніх почуттів неможливо досягти спільних цілей.

Висновки. Запорукою успішної взаємодії і співтворчості між учителем, учнями і батьками є гуманно-особистісний підхід педагога до дитини. Це те, що має бути головним в організації культурно-освітнього простору для сумісної діяльності школи та сім'ї, адже саме сім'я виявляє найбільший вплив на процес соціалізації дитини. Тож батьки мають бути активними учасниками процесу розвитку своїх дітей. Отже можемо підсумувати, що: 1) педагогіка партнерства є важливим фактором формування плідної взаємодії всіх учасників освітнього процесу; 2) запропоновано критерії, що визначають ефективність стосунків партнерства як найпродуктивнішої системи зв'язків в умовах педагогічної взаємодії; 3)

розглянуто та систематизовано ефективні шляхи налагодження успішної співпраці учителя з учнями та батьками, основними з яких є: обмін досвідом, конференції, круглі столи, практикуми, творчі зустрічі, ігри, бесіди, консультації, спільні заняття батьків із дітьми та виконання доручень батьками щодо виховання своїх дітей тощо.

Перспективи подальших досліджень.

Подальшого дослідження потребує теоретичне вивчення та практичне втілення педагогіки партнерства в умовах Нової української школи. Уважаємо перспективним упродовження програм, курсів та тренінгів для батьків щодо розвитку, виховання, навчання власних дітей, налагодження сприятливого мікроклімату в сім'ї. Доцільним також вважаємо подальше вивчення питань підготовки педагогів закладів освіти до реалізації педагогіки партнерства в системі післядипломної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Береза В. Я. Відомі вітчизняні педагоги, письменники, народна мудрість про виховний потенціал української родини / В. Я. Береза // Вісник Черкаського університету. Серія : Педагогічні науки. – 2015. – Вип. № 32(365). – С. 12–17.
2. Кисла О. Реалізація ідей Нової української школи шляхом взаємодії школи та родини / О. Кисла, Т. Ландар // Молодий вчений. – 2019. – № 8. – С. 241–244.
3. Коханова О. П. Психологія партнерської взаємодії в освіті: навчально-методичний посібник / О. П. Коханова. – Київ : Вид-во ПП Щербатих О. В., 2011. – 104 с.
4. Кравченко Т. В. Основні підходи до організації взаємодії сім'ї та школи як фактора соціалізації дітей шкільного віку / Т. В. Кравченко // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. – 2013. – № 47. – С. 136–142.
5. Кравченко Т. В. Соціалізація дітей шкільного віку у взаємодії сім'ї і школи: монографія / Т. В. Кравченко. – Київ : Фенікс, 2009. – 416 с.
6. Назаренко Л. А. «Змішане навчання» як крок до комфортної освіти, його сутність і переваги / Л. А. Назаренко // Освітологічний дискурс, 2020. – № 4 (31). – С. 163–181. DOI: <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2020.4.11>.
7. Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 31.10.2011 № 1243.
8. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / під заг. ред. Бібік Н. М. – Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2018. – 206 с.
9. Про повну загальну середню освіту: закон України № 463-IX від 16 січня 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#n984>.
10. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року: розпорядження Кабінету Міністрів України № 988-р від 14 грудня 2016 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-p#Text>
11. Сухомлинський В. О. Сто порад учителю / В. О. Сухомлинський. – Київ : Радян-

ська школа, 1988. – 310 с.

12. Удалова А. С. Как выстраивать алгоритмы успешного социального партнерства семьи и школы? / А. С. Удалова // Воспитание в школе. – 2016. – № 4. – С. 89–92.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПЕДАГОГИКИ ПАРТНЕРСТВА В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ

Витковская Елена,
заведующая учебно-методической
лабораторией акмеологии
Николаевский областной институт
последипломного педагогического образования
ул. Адмиральская, 4-а, 54001, г. Николаев, Украина
olena.vitkovska@moippo.mk.ua

В статье раскрыта суть понятия «педагогика партнерства» как направления педагогического мышления и практической деятельности, направленной на демократизацию и гуманизацию образовательного процесса. Установлено, что в условиях модернизации образования одним из главных векторов оптимизации учебного процесса является создание благоприятной атмосферы сотрудничества «педагогического треугольника» учитель – ученики – родители. Эта задача реализуется в совместной деятельности учителя и учеников, учителя и родителей и предполагает взаимопонимание, единство интересов и стремлений для личностного развития ребенка. Ориентация на партнерство в школе стала традиционной для национальной педагогики. Новые подходы к реализации принципов педагогики партнерства раскрыты в действующих нормативных документах системы образования, а именно: в Законе Украины «О полном общем среднем образовании» и в Концепции «Новая украинская школа».

Ключевые слова: гуманизация образования; демократический подход; педагогика партнерства; сотрудничество; участники образовательного процесса.

USING PARTNERSHIP PEDAGOGY IN THE EDUCATIONAL PROCESS

Vitkovska Olena,
Head of the educational and methodological
laboratory of Acmeology
Mykolaiv Regional Institute of
Mykolaiv In-Service Teachers Training Institute
Admiralska str., 4-a, 54001, Mykolaiv, Ukraine
olena.vitkovska@moippo.mk.ua

The article reveals the essence of the concept of «partnership pedagogy» as a direction of pedagogical thinking and practical activity aimed at democratization and humanization of the educational process. It is established that in the conditions of modernization of education, one of the main vectors of optimization of the educational process is the creation of a favorable atmosphere of cooperation of the «pedagogical triangle» teacher - students - parents. This task is realized in the joint activity of teachers and students, teachers and parents and involves mutual understanding, unity of interests and aspirations for the personal development of the child. The

orientation towards partnership at school has become traditional for national pedagogy. New approaches to the implementation of the principles of partnership pedagogy are disclosed in the current regulatory documents of the education system, namely: in the Law of Ukraine «On Full General Secondary Education» and in the Concept of «New Ukrainian School».

Keywords: *cooperation; democratic approach; humanization of education; participants in the educational process; pedagogy of partnership.*

REFERENCES

1. Bereza, V. Ya. (2015). Vidomi vitchyzniani pedahohy, pysmennyky, narodna mudrist pro vykhovnyi potentsial ukrainskoi rodyiny [Famous Russian teachers, writers, folk wisdom about the educational potential of the Ukrainian family]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Seriya: Pedahohichni nauky*, vyp. 32 (365), 12–17 (ukr).
2. Bibik, N. M. (Ed.). (2018). *Nova ukrainska shkola: poradnyk dlia vchytelia* [New Ukrainian school: an adviser for teachers]. Kyiv: TOV «Vydavnychiy dim «Pleiady» (ukr).
3. Kokhanova, O. P. (2011). *Psykhohiia partnerskoi vzaiemodii v osviti* [Psychology of partnership interaction in education: an educational and methodical manual]. Kyiv: Vydvo PP Shcherbatykh O. V. (ukr).
4. Kravchenko, T. V. (2013). Osnovni pidkhody do orhanizatsii vzaiemodii simi ta shkoly yak faktora sotsializatsii ditei shkilnoho viku [Basic approaches to organizing Family-School interaction as a factor of socialization of school-age children]. *Psykhohoho-pedahohichni problemy silskoi shkoly*, 47, 136–142 (ukr).
5. Kravchenko, T. V. (2009). *Sotsializatsiia ditei shkilnoho viku u vzaiemodii simi i shkoly* [Socialization of school-age children in the interaction of family and school]. Kyiv: Feniks (ukr).
6. Kysla, O. & Landar, T. (2019). Realizatsiia idei Novoi ukrainskoi shkoly shliakhom vzaiemodii shkoly ta rodyiny [Implementation of the ideas of the new Ukrainian school through interaction between school and family]. *Molodyi vchenyi*, 8, 241–244 (ukr).
7. *Nakaz Ministerstva osvity i nauky, molodi ta sportu Ukrainy vid 31.10.2011 № 1243* [Order of the Ministry of Education and Science, Youth and Sports of Ukraine dated 31.10.2011 № 1243] (ukr).
8. Nazarenko, L. A. (2020). «Zmishane navchannia» yak krok do komfortnoi osvity, yoho sutnist i perevahy [«Inverted learning as an innovative form of educational process organization»]. *Osvitolohichniy dyskurs*, 4 (31), 163–181. DOI: <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2020.4.11>.
9. On approval of the Concept of implementation of state policy in the field of reforming general secondary education «New Ukrainian School» for the period up to 2029: order of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 988-r of December 14, 2016 [Electronic resource]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-p#Text> (ukr).
10. On full general secondary education: the law of Ukraine № 463-IX of January 16, 2020 [Electronic resource]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#n984> (ukr).
11. Sukhomlynskyi, V. O. (1988). *Sto porad uchytelvi* [One hundred tips for a teacher] Kyiv: Radianska shkola (ukr).
12. Udalova, A. S. (2016). Kak vystraiivat' algoritmy uspeshnogo social'nogo partnerstva sem'i i shkoly? [How to build algorithms for successful social partnership between family and school?]. *Vospitanie v shkole*, 4, 89–92 (rus).